

Woordje van de Burgemeester

Enkele jaren terug was het dialect taboe voor onze schoolgaande jeugd. Zelfs stripverhalen waren uit den boze.

We stellen evenwel vast dat het dialect terug veld wint en mede door het enthousiasme van de auteurs van dit werk, is men ervan overtuigd geraakt dat het dialect een eigen taal is, waarbij men een bepaalde expressie kan uiten, die onmogelijk of quasi onmogelijk zou zijn bij het gebruik van het Algemeen Nederlands.

Termen als: "ge kunt mijn voeten kussen, potverdorie, potverkoffie" zet men het best om in het dialect, waardoor men meer slagkracht krijgt en beter begrepen wordt.

Het omgekeerde lijkt ook al zo moeilijk: "Je zit me sien gat in de beutre en 't stekt nog." Vertaal dit maar ...

Zonder ons dialect zouden we nooit de Slag der Gulden Sporen gewonnen hebben. Zonder ons dialect zou niemand weten waar we vandaan komen. Stel U voor, ergens op vakantie en vergeleken worden met onze noorderburen. "'t Is voe bie te skreem'n !"

Van harte wil ik de auteurs feliciteren voor hun tweede dialectenboek en ik bedank hen, namens het stadsbestuur, voor hun niet aflatende inzet en voor hun streven naar nog meer volledigheid.

Vriendschappelijke groeten,

WILLY VERLEDENS,
burgemeester van de Stad Izegem.

Woordje van de Schepen van Cultuur

Op de openingsavond van de Izegemse boekenbeurs in november 1994 stond menig stadsgenoot, duidelijk met binnenpretjes, in een klein groen boekje te bladeren.

1001 maal Izegems bracht zoveel authentieke, herkenbare en niet zelden humoristische "moedertaal". De taal die we met de paplepel "binnenkregen".

Een taal die we door het offensief van het Algemeen Nederlands en de bezetting door het Engels-Amerikaans verloren zien gaan. Geen wonder dat tijdsgenoten de folkloreakoorts te pakken krijgen en zoeken naar eigen wortels. Het dialect wordt in ere hersteld.

De samenstellers van deze en vorige uitgave leveren een stevige bijdrage tot het bewaren van de taal die ons het meest dierbaar is.

Met dit pretentieloze boekje zult u zich 'van tiene neegne jeun'n !'

Gerda MYLLE,
Schepen van Cultuur van de Stad Izegem

Namens de Stedelijke Raad voor Cultuurbeleid

Op het eerste gezicht kan het nogal vreemd lijken dat een voorzitter van de stedelijke commissie ter bevordering van de Nederlandse taal een verantwoordingschrift bij een boekje over het plaatselijke dialect. Toch is die relatie niet zo vreemd als wat die eerste indruk laat vermoeden.

De moedertaal in West-Vlaanderen, i.c. Izegem, is -behalve voor een minderheid- het plaatselijke dialect: het West-Vlaams, i.c. het Izegems. Onze kinderen noemen, alweer enkele uitzonderingen daargelaten, een voertuig op twee wielen, door de mens zelf voortbewogen, 'ne velo'. Dit woord is ons moedertaalwoord voor dat voorwerp. Pas in de kleuterschool leert de meerderheid van de Vlaamse kinderen dat 'ne velo' eigenlijk 'een fiets' heet. De oorspronkelijke moedertaal wordt op dat moment door de cultuurtaal, het Nederlands, verdrongen.

Pas in de negentiende eeuw koos de Vlaamse Beweging, geleid door schrijvers en taalminnaars, heel bewust voor het Nederlands als enige cultuurtaal van Vlaanderen. Maar het koppig vasthouden aan het eigen dialect is al die jaren nooit verdrongen geweest. Daarvoor zijn vele redenen te geven.

Misschien leeft bij velen de nog steeds oude vrees om bij gebruik van het Algemeen Nederlands te worden 'verhollandst'. De auteurs van dit boek hebben -ik ken ze nu toch al wat beter en één van hen ken ik van toen hij nog 'n snojoenk' was- deze angst op dwingende wijze weerlegd. Het lijkt wel of ze met hun 1001 MAAL IZEGEMS zeggen: "Noorden, u gaat ons misschien voor in het *gebruik* van onze taal, maar wij hebben tenminste oog voor het *behoud* van onze taal." Bovendien is het een verheugende vaststelling dat heel wat Vlaamse woorden zelfs in het Hollands ingeburgerd geraken, dat het Nederlands mede gevoed wordt door Vlaanderen.

Het klopt evenzeer dat Izegemnaren een affectieve band hebben met hun moedertaal dat hun dialect is. Klinkt het té overmoedig als ik stel dat die affiniteit ingegeven is door het feit

dat het West-Vlaams de cultuurtaal van de Lage Landen had kunnen zijn indien de zeearm van het Zwin niet voortijdig was verzand, waardoor Brugge ten onder is gegaan en teruggebracht werd tot een schitterend toeristisch centrum? Of is die liefde voor de moedertaal nog steeds zo levendig door literaire voor- mannen als Rodenbach, Gezelle en dichters bij nu Spillebeen en Claus? Nu verwijt u, lezer, me misschien een overdreven portie 'romantische bevolgenheid'. Toch is het nog maar vierenzestig jaar geleden dat het hele onderwijs in Vlaanderen werd 'vernerderlandst'! In Vlaanderen moest voor onze taal worden gevochten en dit verklaart waarom Vlamingen en West-Vlamingen vooral, niet bereid zijn mee te werken aan experimenten die onze eigen taal in het gedrang zouden brengen. Dit verklaart meteen ook waarom een West-Vlaming en zeker ook een Izegemnaar het dialect wél fatsoenlijk vindt en een heel groot verdediger van zijn eigen moedertaal zal blijven. Joost van den Vondel parafrazerend durf ik zeggen dat de liefde voor de eigen taal ons nog meer aangeboren is dan de liefde voor het eigen land.

Vaak worden dialectminnaars een 'onzindelijk taalgebruik' verweten. Zijn ze taalkundig ontspoord? Oordeel zelf, beste lezer, wat klinkt voor u smakelijker: 'een broodje ham' of 'n stuuje me 'n skelle van de skeutle'? En als u zo onhandig bent als de schrijver dezes, dan vloekt u toch ook in 't plat Izegems? Of als u écht kwaad bent, lukt het u dan ook niet meer om in het A.N. 'van juun latte te geev'n'? Inderdaad, het Izegems is onze moedertaal en die hebben we niet zonder hartzeeer ingeruild voor de Nederlandse cultuurtaal. Onze moedertaal zijn we schijnbaar een beetje ontrouw geworden, want onderhavig werk staat bol van bijna-vergeten woorden en uitdrukkingen. Mede daarom is het zo waardevol, waarmee meteen de archief functie van dit boekje aangeraakt is.

Ons dialect is te mooi om te laten teloorgaan voor de volgende generaties. Het zou al te jammer zijn dat jongeren later van de sappige woorden van ons Izegems niet meer zouden kunnen genieten of niet meer zouden weten wat 'Putjespuut'n' waren. Niet dat ik het zo oneindig belangrijk vind om weer te weten wat bv. 'kaffeeboale' was, maar de klank van het woord alleen al spreekt boekdelen. Is 'nen oeldjeboel' niet veel slordiger dan zomaar 'wat rommel'? Ons dialect klinkt ook zo sappig, en dat verklaart grotendeels waarom veel woorden die, zoals de

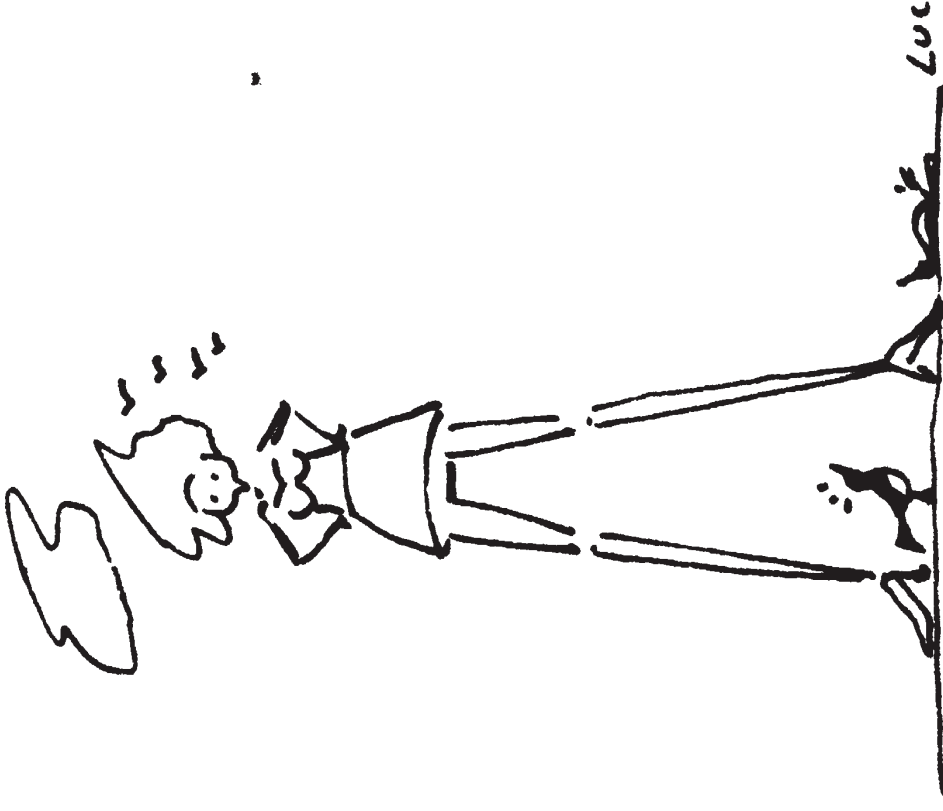
auteurs in hun inleiding stellen, niet exclusief Izegems zijn, in dit werk toch best thuishoren.

Het siert de initiatiefnemers dat ze met dit werk -en dit zal niet zo onbewust zijn als critici willen doen geloven- afstand willen nemen van elke vorm van vervreemding, i.c. taalvervreemding. Nog in deze eeuw werd -ja, ook bij ons !- in franskljonse families de hond in het Frans toegesproken en de meid in het Vlaams, want de hond maakte deel uit van 't gezin en de meid niet. Of tot de kinderen klonk het: "Assieds-toi sur ta ... poeptjen". De Bogaerts en co pleiten ook niet voor een Algemeen Schoon Vlaams, in de zin van "Doe maar uw baai aan". Ze beseffen wel degelijk het belang van het correct Nederlands als cultuurtaal, maar weten tegelijk dat die cultuurtaal niet hun moedertaal is. Die idee werd enkele jaren geleden heel treffend verwoord door Jozef Deleu op de themadag van het Genootschap Onze Taal te Utrecht: "Het Nederlands is de taal die mij toegang verleent tot alle vormen van schoonheid, tot alle wegen van inzicht en tot alle bronnen van kennis. Via het Nederlands, dat ik heb moeten aanleren, dat ik heb moeten verkennen en waar ik nog altijd intens mee bezig ben, heb ik toegang tot de wereld van de geest. In dat Nederlands, mijn cultuurtaal, herken en ervaar ik ook de oude gronden van mijn West-Vlaamse moedertaal. Mijn West-Vlaamse moedertaal is geen instrument meer van de geest. Het is een taal van het hart, mij dierbaar, maar hoogst ontoereikend."

En al kan er over dat laatste serieus gediscussieerd worden, de taal van het hart moet wél intens gekoesterd worden, want ook al geldt, naar het voorbeeld van de Portugese dichter Fernando Pessoa, Mijn vaderland is het Nederlands, toch is en blijft het Izegems mijn Moedertaal en wie het verspreidt of bewaart is daar heel bewust van overtuigd.

Daarom verdient 1001 MAAL IZEGEMS de titel van Cultureel Ambassadeur van Izegem.

Geert ORGAER,
voorzitter stedelijke raad voor cultuurbeleid.

Eur nen aksire weimt ooge : Het is een grote, slanke dame

Woord vooraf

Twee jaar na de succesrijke publicatie van ons eerste boekje '1001 x Izegems', staan we klaar met een volledig herwerkte uitgave.

Onze eerste publicatie is voor heel wat mensen een aanzet geweest om na te denken over hun dialect. En vermits in deze uitgave duidelijk de vraag gesteld werd aan de lezer om ideeën en aanvullingen aan onze redactie door te spelen hebben dan ook velen op deze vraag ingespeeld. Zelfs onze stoutste verwachtingen konden nooit voorzien dat deze reacties zo talrijk zouden zijn. Vanuit alle mogelijke hoeken kwamen reacties binnen. Sommigen met één enkel woord, vluchtig neergepend op een bierkaartje of een stuk broodzak, andere met een tiental woorden, maar ook mensen die heel uitgebreide lijsten bezorgden. Bijna al deze aanvullingen waren begeleid met enthousiaste opmerkingen en sympathiebetuigingen. Deze waardevolle schat aan informatie moest dus enkel nog grondig nagezien worden en was dan onmiddellijk bruikbaar als aanvulling op ons eerste werk.

In onze eerste uitgave hadden we ongeveer 1200 woorden opgenomen, nu kunnen we met trots een lijst voorleggen van een kleine 3000 zorgvuldig geselecteerde Izegemse woorden en daarbij een vierhonderdtal Izegemse spreuken en gezegden. Wanneer we spreken over Izegems, mogen we echter nooit stellen dat dit woorden of uitdrukkingen zijn die exclusief zijn voor Izegem, dit zou zeker de waarheid geweld aandoen zijn. Wat wij wel beweren, is dat het Izegems een eigen klank heeft, waardoor het zich onderscheidt van de andere West-Vlaamse dialecten.

Onze zorg en bekommernis is het om met dit werkje te zorgen dat deze taalrijkdom niet verloren gaat, zoals zoveel dat in onze moderne maatschappij reeds is teloorgegaan. Een vluchtige blik op onze woordenlijst zal u onmiddellijk aantonen welke uitgebreide mogelijkheden het Izegems biedt om de meest subtiële nuances in uw omgangstaal te leggen en vermits taal het meest

uitgelezen middel is tot communicatie, zijn wij dan ook absolute voorstanders van het dialect als dagelijkse omgangstaal. Wat echter niet betekent dat wij het Algemeen Nederlands niet als de absolute standaardtaal in de algemene omgang zouden beschouwen.

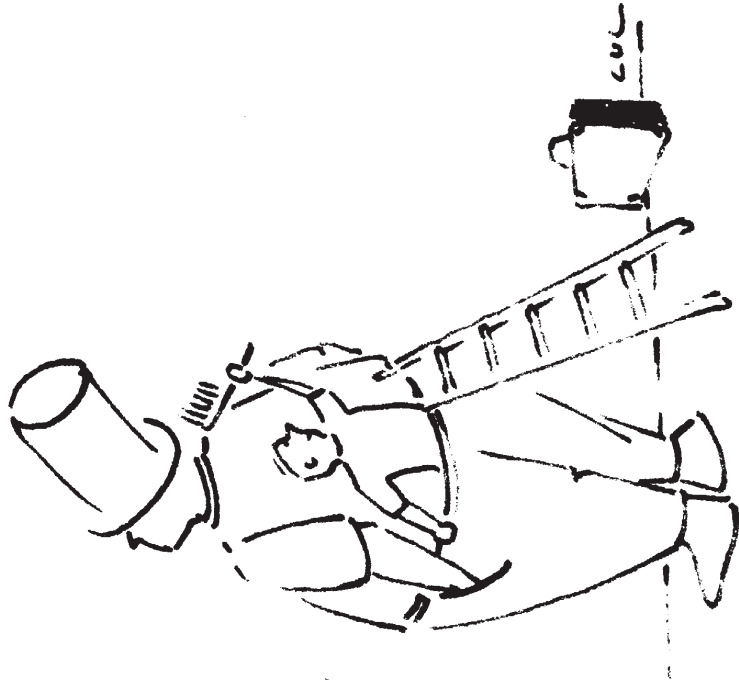
Het is onze vurigste wens dat de lezer dit werkje niet enkel gebruikt als bron van volkshumor, maar ook als bron van levenswijsheid en zelfrelativering.

Als wij daarin geslaagd zijn, zullen wij dan ook 'preus lik feertig' zijn.

Nog veel leesgenot !

Namens de auteurs,

Jan BOGAERT.

'Ntutene in zien gat ueun'n : Iemand zijn zin geven

Schrijfwijzeverklaring

Een voorafgaande schrijfwijzeverklaring is bij dergelijk werk onontbeerlijk. Ons Izegems is namelijk, zoals alle andere dialecten, een taal die veelvuldig gebruik maakt van klanken die in het Algemeen Nederlands niet voorkomen.

Het Izegems bevat met andere woorden geen vaste spellings- en grammaticaregels en levert mensen zoals wij, die het willen inventariseren, heel wat kopbrekens op om de woorden op een overzichtelijke manier neer te schrijven en aldus alfabetisch te rangschikken.

Om het onszelf en ook u, de lezer, gemakkelijker te maken, hebben wij zelf enkele schrijfwijzeregels vooropgesteld en die, zo consequent mogelijk, geprobeerd toe te passen.

Deze regels hebben ons niet alleen geholpen om de woorden gemakkelijker te rangschikken, maar zouden u in staat moeten stellen om elk typisch Izegems woord probleemloos terug te vinden in deze omvangrijke lijst.

Toch zouden wij er de nadruk op willen leggen dat de beste manier om een woord correct uit te spreken, het hardop lezen van het woord is. Bovendien zult u er dan ongetwijfeld veel meer plezier aan beleven !

Ziehier een beknopt overzicht van onze spellingsregels:

* De lange a-klank, zoals die in het Nederlands voorkomt in 'maken', 'dragen', 'aap' en 'aal', wordt in het Izegems steevast verbasterd tot een klank die overeenkomt met de kinderlijke uiting van verwondering en appreciatie van schoonheid (Oooh, wat mooi). Het is dus een korte o (zoals in 'kop' en 'blok') die lang uitgesproken wordt. In dit werk wordt die klank **-OA** geschreven. Als u de dialectwoorden voor 'aap' en 'aalput' wilt vinden, zoekt u dus niet onder de A, maar onder de O !!! ('oap' en 'oalput')

* De twee tweeklanken die u in dit werk het meest zult zien voorkomen, zijn de -ee en de -oo. Hierbij is het belangrijk dat u

deze klanken niet leest zoals in het Nederlands (bv.: 'heel' en 'ook'). De klank die wij met **-EE** op het oog hebben, is een menging van een heel korte ie en een Franse è: iè. Doch moet deze klank zachter en langer uitgesproken worden. Het is als het ware een Scandinavische klank (zoals die voorkomt in de voornaam Kjell). Wij kozen als schrijfwijze de dubbele e, omdat die het meest herkenbaar is en ook natuurlijker overkomt. (Een volledig fonetische schrijfwijze zou namelijk onze woorden totaal onleesbaar maken.) Het woord 'heel' is dus in het Izegems op identiek dezelfde wijze geschreven als in het AN, maar wordt gevoelig anders uitgesproken. Hier is de tip van het hardop lezen van belang om te begrijpen wat wij bedoelen. Het is evident dat de echte Izegemnaar hier bevoordeeld is.

Het zelfde geldt voor de dubbele -o. Het woord 'skoone' leest men niet zoals men dat in het Nederlands zou lezen. Men zou het kunnen vergelijken met de Franse oi-klank (zoals in 'exploit'), maar dan veel langer en met meer nadruk op de -o. Nogmaals: hardop lezen is voor deze laatste 2 klanken een conditio sine qua non.

(Opmerking: zoals u zult merken is het niet altijd mogelijk om deze laatste twee regels overal toe te passen. Zo komen er woorden voor, waarbij -oo en -ee toch zoals in het AN dienen uitgesproken worden. Dit is vooral het geval als deze klanken voorkomen voor een ingeslikte klank, bv. 'eet'n' = eten.

* Wanneer in het Izegems een medeklinker verdubbeld wordt na een klinker, betekent dit, net als in het Nederlands, dat de voorafgaande klinker kort wordt uitgesproken. Een kleine nuance bestaat erin dat in het Izegems, in tegenstelling tot het AN, het mogelijk is dat een medeklinker ook verdubbelt na een tweeklank. (Hierbij laat ik de dubbele t of d buiten beschouwing die in het AN voorkomen in de onvoltooid verleden tijd van zwakke werkwoorden, bv. boeten -> boette)

Dit wijst erop dat in het Izegems ook de tweeklanken zowel kort als lang kunnen worden uitgesproken !

Enkele voorbeelden:

- 'skiet'n' = schieten, maar 'skiet't'n' = de grote natuurlijke behoefte doen (of hoe één letter zo'n verschil kan uitmaken)

- 'voet'n' en 'koess'n': in het eerste woord: lange oe, in het tweede: korte oe.

- 'ne skuuw'n' en 'konduutt'n': in het eerste woord: lange uu, in het tweede: kort.

N.B.: De medeklinkerverdubbeling na een tweeklank is slechts mogelijk als na die medeklinker nog (een) letter(s) volgen. Bijgevolg is het bv. onmogelijk het verschil tussen 'zien' = zien en 'zien' = zijn schriftelijk weer te geven.

* Typisch voor de Westvlaamse dialecten, en dus ook voor het Izegeems, is dat vele klanken als het ware worden ingeslikt. Dit bemoeilijkt dan ook het neerschrijven van de woorden. Het inslikken van lettergrepen gebeurt vooral bij de uitgangen van werkwoorden met meerdere lettergrepen. Hier wordt dan meestal de laatste lettergreep ingeslikt en vervangen door een klank die waarschijnlijk al in de oertijd aanwezig was: 'n. Om het toch nog een beetje duidelijk te houden wordt in de woordenlijst voor het weglatingsteken altijd de letter weergegeven die er oorspronkelijk heeft gestaan. Let wel: hij wordt (bijna) niet uitgesproken !

* Na ieder substantief wordt in de woordenlijst tussen haakjes het bijpassend lidwoord gegeven. Dit lidwoord kan zowel bepaald als onbepaald zijn, omdat, in tegenstelling tot het Nederlands, niet alle woorden kunnen worden gebruikt met het onbepaald lidwoord 'een'.

- 't = het
- d'n of de = de
- 'n, ne of nen = een

Hopelijk kunt u, na deze droge, theoretische uiteenzetting nog extra van ons werk genieten, en ik wens u daarbij veel succes en, vooral, veel plezier !

Namens de auteurs,
Ward BOGAERT.

Zienne mèrloare skuuffelt : Hij heeft honger

Ons Izegems dialect in het kader van de wereldtalen

Als we over taal spreken, is het nuttig om eens een overzicht te geven van de verschillende taalgroepen die op onze wereld bestaan, om daarin dan ons Izegems te kunnen situeren.

De meeste wereldtalen worden in drie hoofdgroepen ingedeeld, nl.:

1. De Semitisch-Hamitische groep,
2. De Oeral-Altaiische groep,
3. **De Indo-Germaanse groep.**

Onze taal stamt uit de Indo-Germaanse groep. In deze groep vindt men de Europese en de Aziatische takken. De Europese tak van de Indo-Germaanse groep wordt onderverdeeld in 6 groepen:

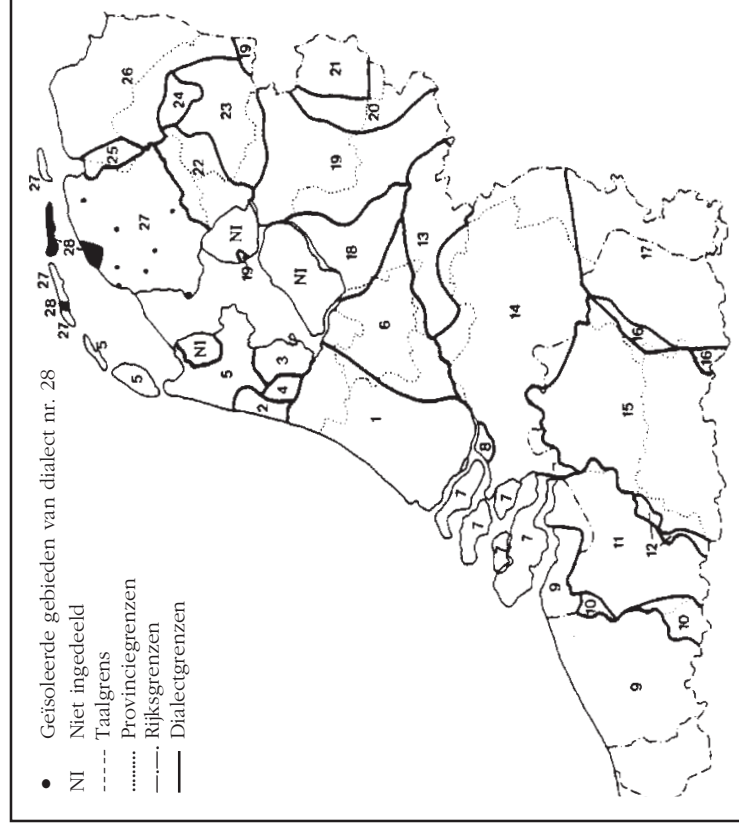
1. het Grieks,
2. het Albanees,
3. de Keltische talen (Bretoens, Welsch, Iers, ...)
4. de Romaanse talen (Frans, Spaans, Italiaans, Portugees, Roemeens, ...),
5. de Baltisch-Slavische talen (Servo-Kroatisch, Bulgaars, Russisch, Slovaaks, ...)
6. **de Germaanse talen** (Nederlands, Duits, Engels, ...)

Uit de geschiedenis blijkt dan dat de Germanen vanuit Noord-Duitsland zich verspreid hebben naar het noorden, het zuidoosten en het zuidwesten. Zo is opnieuw een splitsing ontstaan in die taalgroepen. We hebben dan oostgermaanse, noordgermaanse en **westgermaanse talen**.

Ons Nederlands is samen met het Engels en het Hoogduits een onderdeel van de westgermaanse taalgroep. In het taalgebied waar het Nederlands zich situeert, zijn nogmaals verschillende dialecten gekend, nl.: het Saksisch, het Fries en **het Frankisch**.

Het Frankisch wordt dan onderverdeeld in 28 verschillende dialecten:

(¹) het Zuid-Hollands, (²) het Kennemerlands, (³) het Waterlands, (⁴) het Zaans, (⁵) het West-Fries - Noord-Hollands, (⁶) het Utrechts-Ablasserwaards, (⁷) het Zeeuws, (⁸) het Westhoeks, (¹⁰) het Dialect van het gebied tussen West- en Oost-Vlaams, (¹¹) het Oost-Vlaams, (¹²) het Dialect van het gebied tussen Oost-Vlaams en Brabant, (¹³) het Zuidgelders, (¹⁴) het Noord-Brabants en Noord-Limburgs, (¹⁵) het Brabants, (¹⁶) het Dialect van het gebied tussen Brabant en Limburgs, (¹⁷) het Limburgs, (¹⁸) het Veluws, (¹⁹) het Gelders-Overijssels, (²⁰) het Twents-Graafschaps, (²¹) het Twents, (²²) het Stellingwerfs, (²³) het Zuid-Drents, (²⁴) het Midden-Drents, (²⁵) het Kollumerlands, (²⁶) het Gronings en Noord-Drents, (²⁷) het Fries, (²⁸) de groep van het Bildts, het Stadsfries, het Midlands en het Amelands en uiteindelijk (⁹) het Zeeuws-Vlaams en **het West-Vlaams**. (zie plan)

Op zijn beurt wordt het West-Vlaams dan opnieuw opgesplitst in drie groepen: het West - West-Vlaams, het Noord - West-Vlaams en **het Zuid - West-Vlaams**.

Izegem ligt in het gebied van de Zuid - West-Vlaamse dialecten. Deze dialecten verschillen onderling nog van gemeente tot gemeente en zelfs binnen die gemeenten, zijn soms per wijk nog verschillen waar te nemen.

Geresumeerd kunnen we dus stellen dat ons Izegems dialect stamt uit het Zuid - West-Vlaams, vervolgens uit het West-Vlaams, dan het Nederlands, dat op zijn beurt thuishoort in de West - Germaanse taalgroep, die een deel is van de familie van de Germaanse talen uit de grote Europese tak van de Indo-Germaanse taalgroep.

cfr. J.W. DE VRIES, R. WILLEMYNS, P. BURGER :
"Het verhaal van een taal" (Uitgeverij Prometheus)

"Hebban olla vogala nestas bagunnan
hinase bic enda thu
uuat umbidan uue nu "

(oudst gekende West-Vlaamse tekst, neergepend door een West-Vlaamse kloosterling in de marge van een boek.

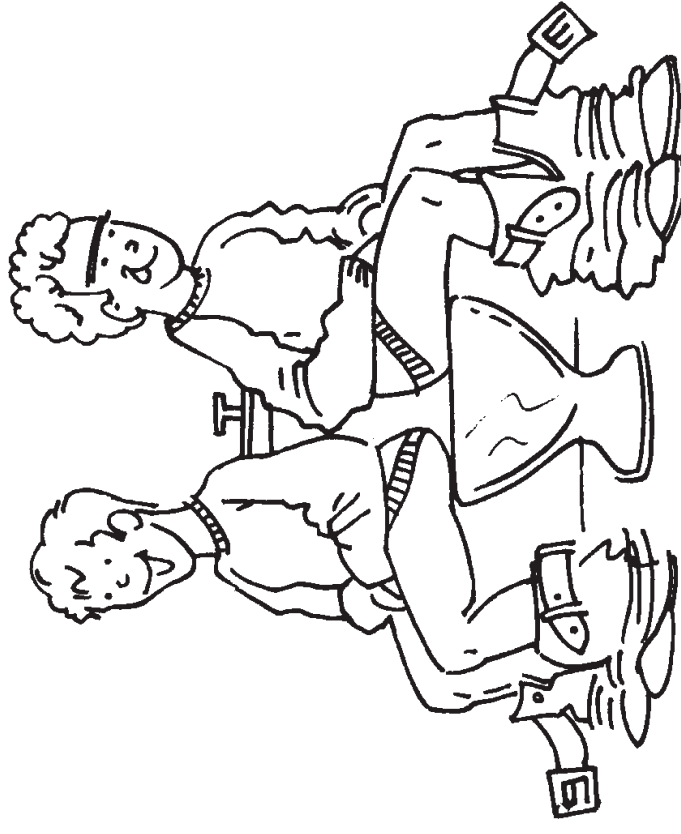
Vertaling: " Alle vogels zijn met hun nesten begonnen, behalve ik en jij. Waar wachten we nog op ?")

" Mijñ Vlaanderen spreeket zjijn eigen taal
God gaf elk land de zjijne
en, laat ze rijk zjijn, laat ze kaal
ze is Vlaamsch en ze is de mijne..."

(Guido Gezelle)

Der me sien klakke noa smiet't'n : Op goed valle het uit werken

Ze skiet't'n deur 't selste gat : Het zjijn twee goede vrienden